

ESP/EAP O'QITISHDA TIL KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

Badalova Muazzam

Toshkent xalqaro moliyaviy
boshqaruv va texnologiyalar universiteti
xorijiy filologiya kafedrası o'qituvchi

Annotatsiya. Ushbu maqolada ESP/EAP o'qitish jarayonida taklif etilayotgan psixologik-pedagogik va tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlar majmuasining funktsionalligi va samaradorligi haqida ma'lumotlar berilgan. ESP/EAP o'quvchilarda turli vaziyatlarda o'zini tutish, ularni og'zaki ravishda anglash, baholash, ifoda etish, tartibga solish qobiliyatini tarbiyalashi muhimdir. Chet tilini o'rganishning pedagogik muassasada kasbiy tayyorgarlikning ajralmas elementi sifatida muloqot kompetensiyasini rivojlantirishi va takomillashtirishga yordam berishi haqida gap boradi.

Kalit so'zlar: ESP/EAP o'qitish, muloqot kompetensiyasi, til ko'nikmasi, qobiliyat, axborot vositalari, kasbiy tayyorgarlik, kasbiy muloqot, nutq madaniyati.

Аннотация. В данной статье представлена информация о функциональности и эффективности комплекса психолого-педагогических и организационно-педагогических условий, предложенных в учебном процессе ESP/EAP. Важно, чтобы ESP/EAP обучали учащихся вести себя в различных ситуациях, вербально понимать, оценивать, выражать и регулировать их. Говорят, что изучение иностранного языка способствует развитию и совершенствованию коммуникативной компетенции как неотъемлемого элемента профессиональной подготовки в педагогическом вузе.

Ключевые слова: обучение ESP/EAP, коммуникативная компетенция, языковые навыки, умение, медиа, профессиональная подготовка, профессиональное общение, культура речи.

Abstract. This article provides information on the functionality and effectiveness of the set of psychological-pedagogical and organizational-pedagogical conditions proposed in the ESP/EAP teaching process. It is important that ESP/EAP educate students to behave in different situations, and verbally understand, evaluate, express, and regulate them. It is said that learning a foreign language helps to develop and improve communication competence as an integral element of professional training in a pedagogical institution.

Key words: ESP/EAP training, communication competence, language skills, ability, media, professional training, professional communication, speech culture.

ESP/EAP o'qitish jarayonida til ko'nikmalarini rivojlantirish bosqichida o'qituvchining yordami o'quvchilarni qo'shimcha materiallarni mustaqil ravishda egallash, olingan ma'lumotlarni tanqidiy tushunish va ularni taqdim etish kabi faoliyatga yo'naltiradigan pedagogik texnologiyalarni tanlash va ulardan foydalanishdan iborat. Maxsus professional yo'naltirilgan hikoya chizig'i bilan rol o'ynash o'yinlari va loyihada ishlash kabi tadbirlar alohida ahamiyatga ega. Rol o'yinlarining ma'lum bir professional maqsadining dolzarbliligi

shundaki, u ham o'qitishning, ham kelajakdagi pedagogik faoliyatning xususiyatlarini o'z ichiga oladi, talabalarga o'zlarini ochib berishga imkon beradi, faol pozitsiyani rivojlantirishga hissa qo'shadi, kasbiy kompetensiyani shakllantiradi. O'yinning ijtimoiy-psixologik ta'siri o'qituvchilar tomonidan chet tilida muloqot qilish qo'rquvidan xalos bo'lish, ularning muloqot kompetensiyasini rivojlantirish va takomillashtirishda namoyon bo'ladi. Ushbu turdagi faoliyatning pedagogik ta'siri talabalarda professional ahamiyatga ega bo'lgan shaxsiy fazilatlarni, kasbiy mahoratni rivojlantirishda, kelajakdagi haqiqiy kasbga imkon qadar yaqin sharoitlarda ularning kuchli va qobiliyatlarini ob'ektiv baholashni shakllantirishda yotadi. Shuni ta'kidlash kerakki, o'z-o'zini anglash fenomeni sifatida o'zini o'zi qadrlash insonga tabiatan berilmaydi, bu uning to'liqligi va yetarliligini shakllantirish va oshirishdir, bu universitetda kasbiy tayyorgarlik vazifalaridan biri, o'yin o'ynash - bu o'quvchilarning o'zini o'zi qadrlash uchun ichki ehtiyojni rivojlanishiga yordam beradigan faoliyatdir. Ushbu faoliyat turida talabalar dastlab o'zini cheklangan, uzilib qolgan deb bilishadi, dastlab jamoa o'zaro ta'sirning o'ziga xos xususiyatiga ega bo'lgan va shuningdek, rivojlanish vositasi bo'lgan "Men seni ko'rganimdek ..." muloqot-til o'yini tanlangan bo'ladi.

ADABIYOTLAR METODOLOGIYASI :

Abdullayeva B.S., Дианова, Е.М., Ахмедова Н.М., Ариян, М.А, С. Ермакова, Л.А. Вятючев, М.Н. ishlariga tuxtalib o'tamiz.

ESP/EAP o'qitish jarayonida o'quvchilarga ma'lum bir til materiallaridan foydalanishga yo'naltirilgan yetarlicha batafsil bayonotlarni tuzish ko'nikmalarini va yozish qobiliyatlarini rivojlantirishga hissa qo'shadigan funktsional va semantik qo'llab quvvatlashlar bilan birgalikda o'yin eng aniq natijalarni beradi [3,106].

Axborotni saqlash, qayta ishlash va uzatish elektron vositalarining global miqyosdagi infratuzilmasini joriy etish tufayli, uning ko'lam va imkoniyatlari bilan ta'sirchan bo'lib, talabalar u yoki bu muammoni o'zlarining xilma-xilligi bilan ko'rib chiqishlari mumkin, bu esa o'zlarining g'oyalarini shakllantirishga yordam beradi. Ularning kelajakdagi kasbi uchun zarur bo'lgan intellektual va ijodiy salohiyatini rivojlantiradi. Ushbu ish bosqichining vazifalari bilan bog'liq holda "Bo'lg'usi hamkasblaringizga o'zingiz haqingizda gapirib bering", "Kasbga birinchi qadamlar", "Men iqtisodchiman" kabi kasbga yo'naltirilgan syujetli rol o'yinlarni o'tkazish uchun o'quv materiallari ishlab chiqiladi [4;90] Shunday qilib, "Bo'lg'usi hamkasblaringizga gapirib bering" o'yiniga tayyorgarlik ko'rish jarayonida mustaqil ish uchun topshiriqlar sifatida talabalar ta'lim sohasidagi biznes hujjatlari, bir yoki bir nechta chet tillarini o'rganishni istaganlar uchun yangi o'quv dasturlari, shuningdek minglab o'qituvchilarning turli mamlakatlardagi ilmiy tadqiqotlari natijalari va global tarmoqdan foydalangan holda pedagogik jurnallarning elektron versiyalarini tuzadilar.

O'yinlar davomida talabalar shaxsiy va ishbilarmonlik xususiyatlarini (Resume),(Confirm letter), ishga joylashish uchun arizani (Application) chet tilida to'ldirishni o'rganadilar va xatlar - (Motivation letter) yozadilar. Ular bir-birlariga tanishtiradilar, shaxsiy ishning zarur qismi bo'lgan barcha yuqoridagi hujjatlarni tekshiradilar. Ular nafaqat biznes hujjatlarini to'g'ri tuzish, balki ularni chet tilida taqdim etish imkoniyatlarini ham hisobga oladilar. ESP/EAP guruhlarida o'qitishning bu shakli his-hajayonni nazoratga olish, o'z-o'zini boshqarish, va nutq ta'sirining maqsadga muvofiqligi bilan ajralib turadi. Shuni ta'kidlash kerakki, o'yin sub'ektiga

nisbatan hissiy munosabatlarga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va bu o'z navbatida kasbga bo'lgan g'ayratni oshiradi.

ESP/EAP o'qitish jarayonini o'zlashtirish bo'yicha mustaqil ta'lim haftasida zamonaviy kompyuter texnologiyalaridan unumli foydalanish talabalarda fanga bo'lgan munosabatni o'zgartirishga qaratilgan bo'ladi va bu ularning zamonaviy bilimlarini rivojlanishi zarurligini yuzaga keltiradi, muloqot kompetentsiyasi darajasini oshiradi.

O'yin mashg'ulotdir, uning maqsadi turli-tuman xarakterga ega bo'lgan insonlarni yetarli darajada idrok qilish va tushunishga o'rgatish va bu hamdardlik, o'z-o'zini anglash va refleksivlikni o'rgatish bilan bog'liq, ya'ni professional muhim shaxsiy fazilatlar. Kasbiy muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishda, shuningdek, chet tillarini o'qitish jarayonida fikrlash qobiliyatini oshirish shakli sifatida loyiha ishlaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Ushbu turdagi faoliyat, aslida, bir tomondan, talabalar uchun ahamiyatli bo'lgan real amaliy natijalarga aniq yo'naltirilgan muammoli izlanish, uni hal qilish va natijalarni amalga oshirish uchun turli xil omillar va shartlarni hisobga olgan holda izlash usullaridan keng foydalanishni nazarda tutadi.

ESP/EAP o'qitishda bunday yondashuvning asosiy g'oyasi shuki, e'tiborni har xil mashq turlaridan foydalangan holda talabalarning faol aqliy faoliyatga o'tkazishdir. Bu esa uni ro'yxatdan o'tkazish uchun ma'lum bir til vositalarini bilishni talab qiladi, shuning uchun loyiha ushbu didaktik vazifani hal qilish va shunga muvofiq ravishda talabalar uchun ijodiy o'zaro munosabatlar asosida haqiqatan ham qiziqarli, amaliy, mazmunli va qulay muammolarni hal qilish mumkin bo'lgan munozara, tadqiqot to'garaklarida chet tili darslarini o'zgartirishi mumkin. Loyiha ustida ishlash ham professional, ham ijtimoiy-madaniy yo'nalishga ega bo'lishi mumkin va madaniyatlararo xususiyatlarni hisobga olgan holda kommunikativ kasbiy xulq-atvorni rivojlantirishning maqsadga muvofiq taktikasidir. Internet tizimi sizga turli xil ma'lumot almashish: butun dunyo bo'ylab obunachilar bilan matnli va grafik xabarlarini, audio va videokliplarni almashish, masofaviy axborot manbalari va xalqaro kutubxonalardan foydalanish imkoniyatini beradi. Ko'rinib turibdiki, yuqori darajadagi muloqot vakolatlariga ega bo'lmasdan, global tarmoqdan foydalanish juda qiyin bo'ladi, agar umuman befoyda bo'lmasa. Loyiha bo'yicha ishlarning ta'lim potentsialini ro'yobga chiqarish kelajakdagi o'qituvchining o'z mamlakati vakili sifatida madaniyatlararo va ilmiy aloqalarni o'rnatishga hissa qo'shishga tayyorligini shakllantirish va rivojlantirishda namoyon bo'ladi. Tanlangan lingvistik va tematik jihatlarni hisobga olgan holda ishlab chiqilgan o'quv materiallarida pedagogik yo'nalishni ta'minlash uchun og'zaki va og'zaki bo'lmagan ba'zi modellar va me'yorlarning "tashuvchisi" bo'lgan rollar tanlanadi. Talabalarning o'quv mustaqil ishlarining ushbu shakli bir nechta darslardan iborat bo'lib, natijalar yakuniy natijalarda taqdim etiladi. U albatta ishtirokchilarning o'zlarining ijtimoiy manfaatlariga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Loyihalar nomlarining so'zlari noaniq bo'lib, talabalarga tadqiqot uchun mumkin bo'lgan mavzulardan birini tanlashga imkon berdi. Buning uchun, quyidagi loyihalarni misol sifatida keltirish mumkin: "Frankofoniya: yagona nutq maydoni", "Muloqot madaniyati"[5;218]

Loyihalar o'qituvchilar tomonidan malakali muvofiqlashtirishni, aniq bir tadqiqot vazifalarini, yakuniy taqdimot shakllarini aniqlagan har bir guruh talabasining yaxshi muvofiqlashtirilgan ijodiy ishlarini talab qiladi. Bunda muvofiqlashtirish ishlarini yaxshi tashkil

etish bosqichma-bosqich muhokama qilish, birgalikdagi va individual harakatlarni sozlash, shuningdek, loyihaning tizimli tashqi baholashini tashkil etish nuqtai nazaridan juda muhimdir. Tadqiqot muammosi bo'yicha olingan natijalar asosida har bir talaba o'z hujjatini yaratish imkoniyatiga ega bo'ladi. Masalan, talabalar ingliz tilida kundalik o'quv yurtida foydalanadigan so'zlarni lug'atini tuzadilar, natijada mini-lug'at paydo bo'ladi. Muammoli tadqiqot mavzularidagi yozma xabarlarda: "Professional o'qituvchi bo'lish uchun qaysi xarakterli xususiyatlar eng muhim?", "Hozirgi kunda maktab ta'limining istiqbolli modeli", og'zaki taqdimot jarayonida talabalar nutq shakllari, ona tilida so'zlashuvchilarga xos bo'lgan madaniy va axloqiy xatti-harakatlarning o'rganilgan va amalga oshirilganligi bilan, ya'ni chet tili ta'limiy qadriyatlarining manbai bo'lgan "akkulturatsiya" jarayoni (M.A. Ariyan muddati) amalga oshiriladi. [2;17]

Shunday qilib, ESP/EAP o'qitish jarayonida taklif etilayotgan psixologik pedagogik va tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlar majmuasining funktsionalligi va samaradorligi o'quvchilarda turli vaziyatlarda o'zini tutish, ularni og'zaki ravishda anglash, baholash, ifoda etish, tartibga solish qobiliyatini tarbiyalaydi. Chet tilini o'rganishning pedagogik muassasada kasbiy tayyorgarlikning ajralmas elementi sifatida muloqot kompetensiyasini rivojlantirish va takomillashtirishga yo'naltirilganligi o'quv motivatsiyasini sezilarli darajada oshiradi, bo'lg'usi o'qituvchi shaxsining kasbiy rivojlanishiga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI :

1. Abdullayeva B.S. Fanlararo aloqadorlikning metodologik-didaktik asoslari (Ijtimoiy-gumanitar yo'nalishlardagi akademik litseylarda matematika o'qitish misolida). Ped.fan.dokt...diss. avtoref.
2. Ариян, М.А. Повышение самостоятельности учебного труда школьников при обучении иностранными языками / М.А. Ариян // Иностранные языки в школе. - 1999. - № 6. - С. 17.
3. Ахмедова Н.М. Научные основы построения концепции непрерывной лингвометодической подготовки преподавателя иностранного языка на основе интегративного подхода. Uzluksiz ta'lim ilmiy-uslubiy jurnal. №1 T.: 2018, b.105-111.
4. Дианова, Е.М. Ролевая игра в обучении иностранному языку / Е.М. Дианова, Л.Т. Костина // Иностранные языки в школе. - 1988- № 3. - С. 90-92.
5. Ермакова, Л.А. Обучение чтению на английском языке (первый этап неязыкового вуза): Дис. ... канд. пед. наук / Л.А. Ермакова. - М., 1988. - 218 с.
6. Вятютнев, М.Н. Понятие языковой компетенции в лингвистике и методике преподавания иностранных языков / М.Н. Вятютнев // Иностранные языки в школе. - 1973. - № 6- С. 55-64
7. Tajiboeva, B. B. . (2023). Theoretical and Practice Criteria in Educational Innovative Changes. Vital Annex : International Journal of Novel Research in Advanced Sciences, 2(4), 97–100. Retrieved from <https://innosci.org/IJNRAS/article/view/1146>

8. Abbasovna, S. M. (2023). Professional Competence of Teachers and its Formation. *Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences*, 2(4), 52- 55. Retrieved from <https://procedia.online/index.p>.

9. Султонова С. Х. Икт как средство повышения мотивации на уроках русского языка // *Вопросы педагогики*. – 2018. – №. 3. – С. 98-101.

10. Султонова С. Х. Учебно-речевая ситуация при обучении русскому языку узбекских учащихся элементарного и базового уровней // *Русское слово в международном образовательном пространстве: история и современность*. – 2021. – Т. 437.

11. Султанова С.Х. Особенности коммуникативного подхода к работе с текстом на уроках русского языка как иностранного в узбекских группах // *Актуальные научные исследования педагогики*. – 2023. – Т. 4. – №. 09. – С. 30-40.